

13. Schwab K. The Forth Industrial Revolution. Geneva : World Economic Forum. 2016. 192 p.
14. Bartodziej C. J. The Concept Industry 4.0. An Empirical Analyses of Technologies Applications in Production Logitics. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 2017. 150 p.
15. Piketti T. Kapital u XXI stolitti. Kyi'v : Nash format, 2016. 696 s.
16. Indeksy osnovnyh social'no-ekonomichnyh pokaznykiv. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : ofic. sajt. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
17. Statystychnyj shhorichnyk Ukrainy za 2016 rik. Kyi'v : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2017. 611 s.
18. Nacional'ni rahunky. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : ofic. sajt. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Rajnert E. S. Jak bagati kraïny zbagatily... i chomu bidni kraïny lyshajut'sja bidnymi. Kyi'v : Tempora, 2014. 444 s.
20. Taleb N. N. Antifragile. Things that gain from Disorder. United States : Random House, 2012. 519 p.
21. Fragile states Index 2017: factionalization and group grievance fuel rise in instability. URL : <http://fundforpeace.org>.
22. Minski H. F. Stabiliziruja nestabil'nuju jekonomiku. Gl. 1–2. Jekonom. politika. 2016. № 2. T.11. S. 52–91.
23. Burd'e P. Sociologija politiki. M. : Socio-Logos, 1993. 336 s.
24. The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life. URL : <http://www.ralphkeyes.com/the-post-truth-era>.

УДК 339.37-043.86(477)

БЕГЛАРАШВІЛІ Оксана, к. е. н., доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики Київського національного торговельно-економічного університету

КУЛІК Анна, к. е. н., доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики Київського національного торговельно-економічного університету

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА ЗМІН

Висвітлено деякі аспекти основних показників розвитку магазинів роздрібної торгівлі в Україні. Проаналізовано динаміку показників кількості підприємств, торговельної площі, товарообороту роздрібної торгівлі підприємств-юридичних осіб, забезпеченості населення торговельною площею, індекси споживчих цін.

Ключові слова: роздрібна торговельна мережа, магазин, роздрібний товарооборот.

© Бегларашвілі О., Кулік А., 2018

Бегларашвили О., Кулик А. Розничная торговля в Украине: динамика изменений. Освещены некоторые аспекты основных показателей развития магазинов розничной торговли в Украине. Проанализирована динамика показателей количества предприятий, торговой площади, товарооборота розничной торговли предприятий-юридических лиц, обеспеченности населения торговой площадью, индексы потребительских цен.

Ключевые слова: розничная торговая сеть, магазин, розничный товарооборот.

Постановка проблеми. Торгівля, підтримуючи кон'юнктуру товарного ринку, відіграє роль регулятора стану окремих галузей та економіки держави в цілому. Її розвиток – передумова вдосконалення виробничого процесу: вона змушує вітчизняних товаровиробників враховувати запити суспільства. На сьогодні торгівля також є однією з найбільш розвинених бюджетоутворюючих сфер, за допомогою якої стало можливим дотримання більш-менш оптимального балансу між виробництвом і споживанням.

Протягом минулого десятиріччя великого значення набули роздрібні мережі, які забезпечили споживачам можливість швидко, зручно і з мінімальними витратами часу придбавати потрібні товари в умовах вільного вибору і широкого асортименту в необхідній кількості. Крім того, мережеві магазини, як правило, розміщуються недалеко від місця проживання або роботи і працюють майже цілодобово.

Підприємства роздрібної торгівлі (ПРТ) в Україні мають можливість для подальшого підвищення ефективності своєї діяльності, поліпшення якості торговельного обслуговування. Однак більш вагоме значення цієї сфери економіки полягає у створенні умов для повної зайнятості населення, задоволенні потреб споживачів, підтримці виробництва споживчих товарів.

На сучасному етапі розвитку сфери торгівлі основним завданням є підвищення її прибутковості на основі розробки економічної стратегії розвитку, що можливе тільки за умов проведення аналізу стану торгівлі України та виявлення основних тенденцій її розвитку. З огляду на це, актуалізуються питання аналізу динаміки показників стану роздрібно-торговельної мережі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток роздрібно-торгівлі України вивчається багатьма вітчизняними вченими. Серед них можна виділити наукові праці: А. Мазаракі [1; 2], що висвітлюють соціально-економічний зміст торговельної діяльності, тенденції розвитку внутрішньої торгівлі в Україні, наслідки низького платоспроможного попиту; В. Апопія [3], де досліджено вплив економічної глобалізації на сферу внутрішньої торгівлі; М. Барна [4], в яких наведено цілісну концепцію розвитку системи внутрішньої торгівлі України; О. Корнілової, що встановлює взаємозв'язок між обсягом роздрібного товарообігу та заробітною платою населення [5].

Метою цього дослідження є аналіз сучасного стану та проблем організації роздрібно-торгівлі в магазинах і визначення основних

тенденцій їх розвитку шляхом аналізу таких показників, як обсяг роздрібного товарообороту, запаси товарів, середня торговельна площа магазину та кількість підприємств торгівлі.

Матеріали та методи. Матеріалами досліджень є дані Державної служби статистики України, а саме: статистичні збірники "Роздрібна торгівля України" та "Статистичний щорічник України", що містять такі показники, як: роздрібний товарооборот підприємств роздрібно торгівлі (крім торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним) в Україні; товарні запаси у роздрібній мережі підприємств; кількість магазинів підприємств-юридичних осіб в Україні, їх площа та спеціалізація. У процесі роботи використано методи дедукції, індукції, порівняння, статистичного аналізу, систематизації, графічний, табличний тощо.

Результати дослідження. Одним з ключових показників комерційної діяльності ПРТ є роздрібний товарооборот, який безпосередньо визначає фінансовий стан підприємства, задоволення купівельного попиту, а також рівень витрат обігу, валового доходу й одержаного прибутку. Тобто в сучасних економічних умовах товарооборот має підлеглий характер відносно прибутку підприємства від торговельної діяльності. Структура роздрібного товарообороту підприємств-юридичних осіб в Україні у 2010–2016 рр. представлена у *табл. 1*.

Показники *табл. 1* свідчать про зростання роздрібного товарообороту ПРТ (крім торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним) в Україні протягом 2010–2016 рр. у 2.3 раза. Аналогічну тенденцію можна спостерігати з показником товарообороту в магазинах, що торгують переважно продовольчими та непродовольчими товарами. Значно підвищився товарооборот поза магазинами (майже у 4 рази).

Таблиця 1

Динаміка товарообороту підприємств роздрібно торгівлі (крім торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним) в Україні у 2010, 2014–2016 рр. (млн грн)

Товарооборот	2010	2014	2015	2016	2016 до 2010, %
Усього: у тому числі підприємств, що торгують переважно:	188837.8	322073.6	376279.0	430602.6	228.0
продовольчими товарами у неспеціалізованих магазинах	85619.5	147606.4	177996.2	204168.9	238.5
продовольчими товарами у спеціалізованих магазинах	4574.6	6805.1	6673.1	7319.1	160.0
непродовольчими товарами у неспеціалізованих магазинах	7973.2	12972.6	14856.8	18315.	229.7
непродовольчими товарами у спеціалізованих магазинах	90002.0	153562.7	175525.8	198306.6	220.3
поза магазинами	668.5	1126.8	1227.1	2492.3	372.8

Джерело: [6, с. 24–25; 7, с. 19; 8, с. 19].

Разом з тим, значно зріс показник роздрібного товарообороту у міських поселеннях та сільській місцевості, продовольчих та непродовольчих товарів на 1 особу протягом досліджуваного періоду – більше ніж у два рази (рис. 1).

Однак темп зростання роздрібного товарообороту продовольчих товарів випереджає аналогічний показник по непродовольчих товарах, що свідчить про зменшення доходів українських споживачів. Це також підтверджує той факт, що індекс споживчих цін в Україні у 2015 р. становив 148.7 % [9, с. 231].

За даними Державної служби статистики України, індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту продовольчих товарів у 2010 р. становив 105.8 % до попереднього року (у порівняних цінах), у 2014 р. – 96.8 %, у 2015 р. – 82.4 % і у 2016 р. – 101.5 %. Тобто цей показник у 2016 р. знизився приблизно на 14 % порівняно з 2010 р. Аналогічна ситуація спостерігається також і з індексом фізичного обсягу роздрібного товарообороту непродовольчих товарів. Так, якщо у 2010 р. він становив 112.9 %, то вже у 2015 р. знизився до 78.7 %. Таким чином, можна констатувати зниження цього показника за досліджуваний період майже на 19 % [8, с. 16].

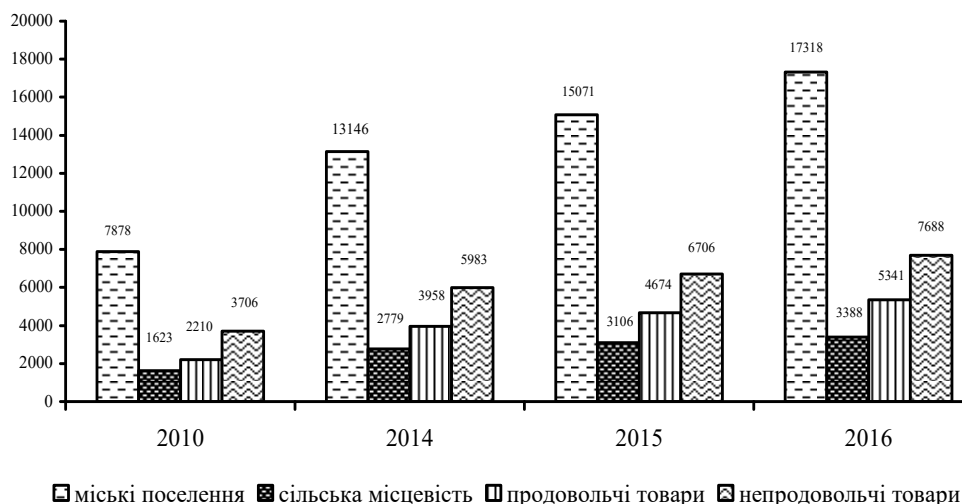

Рис. 1. Роздрібний товарооборот на 1 особу у 2010, 2014–2016 рр. за місцем розташування і структурою, грн

Джерело: [8, с. 13–14].

Важливий індикатор, що характеризує розвиток роздрібної торгівлі – стан товарних запасів (табл. 2), адже вони є необхідною умовою ефективного функціонування підприємства торгівлі.

Таблиця 2

**Товарні запаси у роздрібній мережі підприємств
в Україні у 2010, 2014–2016 рр.**

Показник	2010	2014	2015	2016	2016 до 2010, %
Обсяг товарних запасів, млн грн	31152.2	45870.5	53028.9	63649.8	204.3
Забезпечено днів торгівлі	37	39	38	42	113.5

Джерело: [8, с. 63].

Показники *табл. 2* свідчать про суттєве збільшення вартості товарних запасів в Україні протягом досліджуваного періоду – більше ніж у два рази, а також про зростання товарних запасів у днях торгівлі, що негативно впливає на оборотні активи підприємств торгівлі та ускладнює планування надходження товарних запасів.

Основним об'єктом роздрібної торговельної мережі є магазин. Динаміку розвитку магазинів роздрібної торговельної мережі підприємств-юридичних осіб в Україні у 2010, 2014–2016 рр. характеризують показники, наведені у *табл. 3*, при аналізі яких визначено, що протягом досліджуваного періоду кількість магазинів в Україні зменшилась майже на 20 %. Про це свідчить зниження кількості магазинів у міських поселеннях на 11.6 % та значне зменшення їх кількості у сільській місцевості – на 41.3 %.

Таблиця 3

Магазини підприємств-юридичних осіб в Україні у 2010, 2014–2016 рр.

Показники	2010	2014	2015	2016	2016 до 2010, %
Кількість магазинів, од.	48000	38621	38481	38439	80.1
у міських поселеннях, од.	34640	29817	30198	30604	88.4
їх частка, %	72.2	77.2	78.5	79.6	-7.4
у сільській місцевості, од.	13360	8804	8283	7835	58.7
Торговельна площа магазинів, тис. м ²	8431	7753	7720	7698	91.3
у міських поселеннях, тис. м ²	7480	7021	6983	6999	93.6
їх частка, %	88.7	90.6	90.5	90.9	+2.2
у сільській місцевості, тис. м ²	951	732	737	699	73.5
Забезпеченість населення торговельною площею магазинів, м ² на 10 000 осіб	1842	1806	1805	1808	98.2
у міських поселеннях	2379	2366	2360	2374	99.8
у сільській місцевості	663	552	559	533	80.4
Торговельна площа на 1 магазин, м ²	176	201	201	200	113.6
у міських поселеннях	216	235	231	229	106.0
у сільській місцевості	71	83	89	89	125.4
Навантаження на 1 магазин	954	1111	1112	1108	116.1
у міських поселеннях	909	996	1974	964	106.0
у сільській місцевості	1070	1499	1594	1672	156.2

Джерело: [8, с. 82; 9, с. 29].

Забезпеченість населення торговельною площею магазинів на 10 тис. осіб у міських поселеннях знизилась на 1.8 %, хоча показник торговельної площі на 1 магазин зріс за досліджуваний період на 13.6 %. Середня торговельна площа одного магазину у сільській місцевості при цьому зросла на чверть. Також спостерігається суттєве збільшення показника навантаження на один магазин, який у сільській місцевості зріс майже на половину.

Досліджуючи тенденції розвитку роздрібної торговельної мережі України, варто окремо проаналізувати показники діяльності підприємств, що торгують продовольчими і непродовольчими товарами (табл. 4).

Таблиця 4

Мережа магазинів підприємств-юридичних осіб в Україні у 2010, 2014–2016 рр.

Магазини	2010	2014	2015	2016	2016 до 2010, %
Продовольчі					
Неспеціалізовані, од.	19407	13662	13535	13170	67.9
їх торговельна площа, тис. м ²	1624	1238	1235	1231	75.8
Супермаркети й універсами (від 400 до 2 499 м ²), од.	1422	1451	1485	1533	107.8
їх торговельна площа, тис. м ²	1284	1286	1273	1311	102.1
Гіпермаркети (від 2 500 м ² і більше), од.	202	152	167	160	79.2
їх торговельна площа, тис. м ²	1107	792	843	818	73.9
Спеціалізовані продовольчі магазини, од.	3161	2702	2749	2841	89.9
їх торговельна площа, тис. м ²	246	197	184	192	72.0
Разом продовольчі магазини, од.	24192	17967	17936	17704	73.2
їх торговельна площа, тис. м ²	4261	3495	3535	3552	83.4
Непродовольчі					
Неспеціалізовані магазини, од.	1228	744	639	580	47.2
їх торговельна площа, тис. м ²	226	135	121	112	49.6
Універмаги (від 2500 м ² і більше), од.	13	26	56	57	438.5
їх торговельна площа, тис. м ²	111	495	1089	1097	988.3
Будинки торгівлі (від 1000 до 2499 м ²), од.	41	60	64	54	131.7
їх торговельна площа, тис. м ²	63	84	91	7	122.2
Спеціалізовані непродовольчі магазини, од.	22526	19824	19786	20044	89.0
їх торговельна площа, тис. м ²	3770	3544	2885	2860	75.9
Разом непродовольчі магазини, од.	23808	20654	20545	2035	87.1
їх торговельна площа, тис. м ²	4170	4252	4186	4146	99.4

Джерело: [6; 7, с. 108–109, 112–117].

Показники табл. 4 свідчать про зменшення загальної кількості магазинів, що реалізують продовольчі товари, протягом 2010–2016 рр. на 26.8 %. Разом з тим, спостерігається зменшення кількості неспеціалізованих магазинів, що реалізують продовольчі товари, на 12.1 % протягом досліджуваного періоду та зменшення їх торговельної площі на 24.2 %.

На противагу цій ситуації, зросла кількість супермаркетів та універсамів, їх торговельна площа. Це свідчить про зміну структури об'єктів роздрібної торговельної мережі магазинів України протягом аналізованого періоду.

З табл. 4 випливає, що кількість неспеціалізованих магазинів, які реалізують переважно непродовольчі товари, знизилась більше ніж удвічі, зменшилась їх торговельна площа.

З появою нових універмагів протягом 2010–2016 рр. їх торговельна площа збільшилась майже у десять разів. Кількість спеціалізованих непродовольчих магазинів знизилась на 12.9 %, хоча їх торговельна площа залишилась незмінною, що свідчить про їх укрупнення.

Висновки. Останніми роками торгівля стала однією з провідних галузей економіки, що динамічно розвивається під впливом низки чинників, зокрема купівельної спроможності населення, стану товарозабезпечення, розвитку матеріально-технічної бази. З кожним роком зростають обсяги товарообороту ПРТ, запаси товарів у роздрібній торгівлі, обсяги товарообороту на душу населення.

Проте кількість магазинів щороку зменшується. Тобто на фоні високих темпів збільшення обсягів продажу відбуваються структурні зміни. Структура роздрібно-торговельної мережі значно покращується, зменшується частка неорганізованих спеціалізованих непродовольчих магазинів, мереж невеликих зручних магазинів, розташованих у межах пішохідної доступності й торгуючих широким асортиментом товарів, розвивається мережа дискаунтерів та гіпермаркетів, з'являються представники іноземних роздрібних торговельних мереж.

Крім того, у великих підприємств сучасних торговельних форматів нижче витрати й більше можливостей впливати на виробників і постачальників товарів. Найбільш активно розвиваються такі структури, як торговельні мережі "МЕТРО *Cash & Carry*", "Фуршет", "Велика кишеня", "АТБ", "МегаМакс", "Епіцентр", "Нова Лінія".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Мазаракі А.*, Лагутін В., Герасименко А. [та ін.]. Внутрішня торгівля України : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 864 с.
2. *Мазаракі А.*, Лагутін В. Внутрішній ринок України в умовах дисбалансів між виробництвом і споживанням. Економіка України. 2016. № 4. С. 4–18.
3. *Анопій В.*, Криган Р., Процишин О. Глобалізаційні процеси і нові тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України. Торгівля, комерція, підприємство. 2014. Вип. 16. С. 7–13.
4. *Барна М.* Концепція розвитку системи внутрішньої торгівлі України в сучасних умовах трансформації. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 10. С. 63–70.
5. *Корнілова О.*, Писанко Є. Роздрібна торгівля в Україні: особливості функціонування. Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 2016. С. 151–155.
6. *Роздрібна торгівля України у 2014 році.* Київ : Держ. служба статистики України. 2015. 152 с.
7. *Роздрібна торгівля України у 2015 році.* Київ : Держ. служба статистики України. 2016. 126 с.

8. Роздрібна торгівля України у 2016 році. Київ : Держ. служба статистики України. 2017. 123 с.
9. Статистичний щорічник України за 2016 році. Київ : Держ. служба статистики України. 2017. 610 с.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2018.

Beglarashvili O., Kulik A. Retail trade in Ukraine: dynamics of change.

Background. Trade is an important type of economic activity, one of the budget-creating spheres, which ensures the quality of life of the population, the development of the economy as a whole and in fact plays the role of the economic regulator. Its development is a prerequisite for improving the production process: it forces domestic producers to take into account the demands of society. With the help of trade, there is a more or less optimal balance between production and consumption, which also determines the relevance of the analysis of the dynamics of indicators of the state of retail trade network of Ukraine.

An analysis of recent studies and publications shows that the development of retail trade in Ukraine is being studied by many domestic and foreign scientists, but many aspects remain unclear.

The aim of the study is to analyze the current state and problems of the organization of retail trade in stores and identify the main trends in their development by analyzing indicators such as retail turnover, inventories, average store retail space and the number of trade enterprises.

Materials and methods. Data of the State Statistics Service of Ukraine were the materials of the research. Methods of deduction, induction, comparison, statistical analysis, systematization, graphical, tabular, etc. were used in the process of work on the article.

Results. Retail trade turnover indicators of enterprises of retail trade (except for cars, motorcycles and fuel) in Ukraine, retail turnover in urban and rural areas, food and non-food products per 1 person, inventory in retail network of enterprises, number of shops of enterprises-legal entities in Ukraine, their area and specialization were analysed. The dynamics of such indicators was calculated and analyzed: the population's provision with retail spacem², 10,000 people; retail space for 1 shop, m²; load on 1 store in urban and rural areas. We proposed the following measures: a complex of institutional reforms (further administrative reform, protection of entrepreneurial rights, elimination of baseless administrative barriers); ordering the distribution of the retail network, eliminating unauthorized trading; protection of consumer rights; assuring the quality and safety of consumer goods and services; strengthening of interaction with consumer organizations.

Conclusion. The trade dynamically develops under the influence of a number of factors, in particular the purchasing power of the population, the provision of goods, the development of the material and technical base. Every year the volumes of goods turnover of RTE, volumes of goods turnover per capita, stocks of goods in retail trade are increasing. However, the number of stores decreases each year.

Against the background of high growth rates of sales, there are structural changes. The structure of the retail chain is significantly improving, the share of unorganized specialized non-food stores, small retail outlets located within pedestrian availability and trading in a wide range of goods decreases, a network of discounters and hypermarkets, and representatives of foreign retail chains appear.

Keywords: retail trade network, shop, retail trade turnover.

REFERENCES

1. Mazaraki A., Lagutin V., Gerasymenko A. [ta in.]. Vnutrishnja torgivlja Ukrai'ny : monografija. Kyi'v : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2016. 864 s.
2. Mazaraki A., Lagutin V. Vnutrishnij rynek Ukrai'ny v umovah dysbalansiv mizh vyrobnyctvom i spozhyvanjam. Ekonomika Ukrai'ny. 2016. № 4. S. 4–18.

3. *Апопій В., Крюган Р., Процюшин О.* Globalizacijni procesy i novi tendencii' rozvytku vnutrishn'oi' torgivli Ukrainy. Torgivlja, komercija, pidpryjemnyctvo. 2014. Vyp. 16. S. 7–13.
4. *Барна М.* Konceptcija rozvytku systemy vnutrishn'oi' torgivli Ukrainy v suchasnyh umovah transformacii'. Investycii': praktyka ta dosvid. 2015. № 10. S. 63–70.
5. *Корнілова О., Писанко Є.* Rozdribna torgivlja v Ukraini: osoblyvosti funkcionuvannja. Social'no-ekonomichnyj potencial transkordonnogo spivrobotnyctva : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. L'viv, 2016. S. 151–155.
6. *Rozdribna torgivlja Ukrainy u 2014 roci.* Kyi'v : Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy. 2015. 152 s.
7. *Rozdribna torgivlja Ukrainy u 2015 roci.* Kyi'v : Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy. 2016. 126 s.
8. *Rozdribna torgivlja Ukrainy u 2016 roci.* Kyi'v : Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy. 2017. 123 s.
9. *Statystychnyj shhorichnyk Ukrainy za 2016 roci.* Kyi'v : Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy. 2017. 610 s.

УДК 339.5:330.13

ЧЕРКАС Наталія, к. е. н., доцент, докторант кафедри міжнародної економіки ДВНЗ Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

КОНЦЕПЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ

Досліджено сутність, передумови, етапи створення і значення функціонування глобальних мереж та ланцюгів вартості у процесі виходу економічних суб'єктів на зовнішній ринок. Систематизовано ознаки і критичні ресурси ланцюгів доданої вартості та мереж виробництва. Розглянуто еволюцію наукових підходів до вивчення процесів формування глобальних виробничих мереж та представлено візуалізацію глобальних мереж світової торгівлі.

Ключові слова: глобальні виробничі мережі, глобальні ланцюги вартості, глобалізація, міжнародний ринок.

Черкас Н. Концепции глобальных сетей и цепочек создания стоимости. Исследованы сущность, предпосылки, этапы создания и значение функционирования глобальных сетей и цепочек стоимости в процессе выхода экономических субъектов на внешний рынок. Систематизированы признаки и критические ресурсы цепочек добавленной стоимости и сетей производства. Рассмотрена эволюция научных подходов к изучению процессов формирования глобальных производственных сетей и представлена визуализация глобальных сетей мировой торговли.

Ключевые слова: глобальные производственные сети, глобальные цепочки стоимости, глобализация, международный рынок.

Постановка проблеми. Активізація процесів глобалізації наприкінці ХХ ст. посилила економічну незалежність більшості країн

© Черкас Н., 2018